

Maia Rõigas: "Esmatähtsaks jääb püüe saavutada, et meie õpilased oma keelt ning kultuuri austaksid, armastaksid ja hoiaksid."

Eesti keele õpetajate ettevalmistus Tartu Ülikoolis

Maia Rõigas

Süstemaatiline emakeeleõpetajate ettevalmistamine sai alguse koos Eesti Vabariigi tekkega. Kui eesti keelest sai ülikooli õpetuskeel, hakati ette valmistama kõrgharidusega spetsialiste eesti keele alal ja emakeeleõpetajaid koolidele. Emakeeleõpetuse metoodika sugemed on siiski juba varasemad (8).

"Rumalad sunniwad rusikatega, targad sõnadega." Seda vanasõna tuletab meelde Mihkel Kampmann 1918. aastal ilmunud raamatus "Eesti keele õpewiis" (2, lk 19), millele toetus meie eelmise sajandi alguse emakeele õpetamise metoodika. Kampmann õpetas Tartu Õpetajate Seminaris 1919–1933. Oma raamatus räägib ta keele olemusest ja keeleõpetuse ülesannetest – räägib oma aja stiili ja sõnadega, mille mõte on ikka aegumatu: "Keel ei saa mitte mõistuse arendaja ja rikastaja olla, vaid arenenud mõistus awaldub keele abil. Ainult seda, mis inimene märkab enesele ette kujutada, mille kohta ta otsuseid teeb, mille poole ta püüab, mida ta

hingeliselt ära elab, see peab keeles ilmsiks tulema. Puudub hinges sisu, siis pole ka veel keelelist ilmet vaja, ehk küll seda sagedasti ette tuleb, et sõnu, mille tähendust ei tunta, ainult mälu abil omandatakse. Keeleõpetusel tuleb hoolikalt selle peale waadata, et lapsed ühes sõnadega ka nende tähenduse omandaksid, et sõnadega wastawad selged ettekujutused ühineksid" (2, lk 12).

Kampmann arwab ka, et "tuleks terawat wahet teha selle grammatika tundmise kraadi wahel, mis kõrgesti haritud inimesele tarwis läheb ja selle minimumi wahel, ilma milleta ka lihtne wäheharitud riigikodanik läbi ei saa. Igal pool, kus

rahwawalgustus koolitöö kaudu esimesi sammusid astub, ilmub esimese õpita-wa elementarse teadusena keeleteoria. Ta esineb juba siis, kui veel teistest teadustest jälgegi näha pole, sest et ta teistele teadustele teed walmistab. Grammatika õpetab keelt iseteadlikumalt ja täielikumalt tarwitama" (2, lk 161).

Metoodikaõpetuse korraldus ja õpetajad

1922. aastal loodi ülikooli juurde kesk-kooliõpetajate ettevalmistamiseks auto-noomse asutusena haridusministeeriumile alluv ja väljaspool ülikooli eelarvet finantseeritav didaktilis-metoodiline se-

minar. Sinna võeti isikuid, kes oma erialal olid ülikooli lõpetanud või lõpetamas. Seminaris said nad ühe aasta jooksul praktilise ettevalmistuse tööks keskkoolis. Seminaris juhatajad olid Peeter Põld (1923–1930), Konstantin Ramul (1930–1936) ja Gerhard Rägo (1936–1940).

Samuti 1922. aastal kehtestas haridusministeerium keskkooliõpetajate II liigi kutseeksami kavad. Lisaks neljale pedagoogilisele ainele ning eesti keele ja kirjanduse tundmisele oli neis nõutav ka emakeele ja emakeelse kirjanduse õpetamise meetodika, eesti keele ja kirjandusloo õpperaamatute tundmine, üks proovitund keele, teine kirjanduse õpetamises. Eksami eeldus oli ka üks semester teoreetilise pedagoogika seminari (EAA, f 2100, n 5, s 27: 10, 11, 24). Emakeele didaktilis-metoodilist seminari asus 1923. aastal juhendama eesti keele lektor Johannes Voldemar Veski, kes tegi seda kuni 1938. aastani.

Didaktilis-metoodilise seminari nõukogu esimese koosoleku protokollis 29. 05.1923 on öeldud: "Tunnistatakse soovitatavaks vaheldada meetodika õpetaja loenguid õpilaste praktiliste harjutustega ja referaatidega meetoodiliste küsimuste üle. Otsustakse esimesel semestril kõigepealt peatuda üldisemate küsimuste juures, hiljem aga üle minna erilisemate ainete juurde ja korraldada proovi tunde."

Tundide pealtkuulamise suhtes otsustatakse: "Proovitud eesti keeles (grammatika, kirjandus, deklamatsioon) saab olema 80. Tunnistatakse tarviliks, et iga õpilane igas aines annaks vähemalt 2 arvestatavat proovitudi" (EAA, f 2100, n 11, s 82: 7).

Protokollis nr 2 (8.09.1923) kinnitati esimesteks eesti keele osakonna kuulajateks Ernst Nurm ja Hilda Osman. Eesti keele meetodikat hakkas õpetama Veski, kes osales ka kõikidel seminari nõukogu koosolekutel. Loengukavas oli aine nimetuseks 1924. aasta I poolaastal märgitud "Didaktilis-metoodilised harjutused (keskkooli eesti keele ning kirjandusloo õpetajate ettevalmistamiseks)". Järgnevat loengukavades oli see märgitud lühemalt: "Eesti keele meetodika ühes seminariharjutustega" (EAA, f 2100, n 2, s 1391a; 3, lk 10).

1923–1938 valmistas seminar ette

189 eesti keele õpetajat, nende seas tulevastest TÜ õppejõududest Arnold Kask, Pauline Palmeos ja Eduard Laugaste. 1939/1940. õa õpetas eesti keele meetodikat õppeülesande korras Aleksander Vaigla (EAA, f 2100, n 11, s 85: 67). Didaktilis-metoodilise seminari viimane protokoll kannab kuupäeva 2. veebruar 1940. Seminar jätkas tööd Pedagoogilise Instituudi nime all.

22.04.1940 toimus haridusministeeriumi juures asuva Pedagoogilise Instituudi õppenõukogu koosolek nr 1, osales ka A. Vaigla. Samal aastal lõpetasid instituudi Gerda Laugaste ja Enn Koit, 1941. aastal Asta Veski ja Salme Nigol. 1940. a sügisel hakati ümber kujundama ülikooli struktuuri ja töökorraldust. 9.10.1940 jõustus uus põhikiri, ülikool nimetati Tartu Riiklikuks Ülikooliks (TRÜ). Õppetoolid asendati erialakateedritega ning ainesüsteem kursuse-süsteemiga.

TRÜ eesti keele kateeder

TRÜ eesti keele kateedri ametlikuks sünnidaatumiks peetakse 1940. a 26. detsembril (7, lk 36). Sama aasta sügisel asus ülikooli juures olevas Pedagoogilises Instituudis õppeülesande korras eesti keele meetodikat õpetama eesti keele kateedri õppejõud Arnold Kask (EAA, f. 2100, nim. 2, s 304: 17; 6, lk 5, 6). Olud muutusid aga kiiresti ja pedagoogilise instituudi õppenõukogu koosolekul 10.06.1941 otsustati välja töötada instituudi ümberkorraldamise kava kontaktis pedagoogika kateedriga (EAA, f 2100, n 11, s 87: 21). Rahulikku elu ei jätkunud kauaks. Sõda katkestas terve ülikooli töö, 1944. a alustati uuesti. Kateedri esimene koosolek toimus 5. novembril (5, lk 159).

26.03.1946 eesti keele ja soome-ugri keelte kateedri koosolekul otsustati kujundada viiest pedagoogilisest aimest kaks: 1) pedagoogika ja 2) eriaine meetodika ühes praktikaga (EAA, f 5311, n 62, s 2: 24). Eesti keele meetodika loengutega jätkas Arnold Kask 1946. a kevadsemestril (EAA, f 62, s 2: 38). Sama aasta sügisest hakkasid soome-ugri keelte kateeder ja eesti keele kateeder tegutsema omaette üksustena (EAA, f 5311, n 62, s 2: 98).

1948. a kevadest hakkas eesti keele ja kirjanduse meetodikat õpetama va-

nemõpetaja Gerda Laugaste (eesti keele kateedri 1947/48. õa aruanne, EAA, f 5311, n 62, s 8: 18). Kuna 1948. a sügissemestril seda kursust polnud, õpetas ta 1949. a kevadsemestril neli tundi nädalas, kaasnes üliõpilaste praktika juhendamine. Edaspidi jäi kursuse mahuks mõlemal semestril kaks tundi nädalas.

1953/1954. õppeaastast alates hakkasid kirjanduse meetodikat lugema kirjanduse kateedri õppejõud (EAA, f 5311, n 63, s 31: 5; EAA, f 5311, n 62, s 22: 20).

Käesoleva artikli edaspidised eesti keele kateedri ja õppetooli materjalid pärinevad ajalooarhiivi fondist 5311, nimistust 62, säilikutest 1–143.

1960.–1970. aastail olid eesti keel jt soome-ugri keeled ülikooli teadustöö põhisuundade hulgas. Elavnes ka meetoodiline tegevus. 1960. a astus aspirantuuri Viivi Maanso. 1965–1969 luges keelemetoodikat ja juhendas praktikat dotsent Enn Koit, kellel valmis meetodika uurimus "Süntaksi käsitlemine 8-klas-silises koolis" (vt 4). Kandidaadiväitekirja "Sõnastusõpetuse probleeme kaheksaklassilises koolis" kaitses 1966. a Leo Villand. Tema töökohtadeks said aga Pedagoogika Teadusliku Uurimise Instituut ja Tallinna Pedagoogiline Instituut (praegune Tallinna Pedagoogikaülikool).

Metoodikakabinet

Samal aastal alustas eesti filoloogia osakonna juures tegevust eesti keele, kirjanduse ja ajaloo õpetamise meetodika kabinet, mis toetas meetoodikute tegevust kuni 1980. aastate keskpaigani, aidates valmistada õppematerjale jm vajalikku. Selle kabineti vanemlaborantideks on olnud Maia Rõigas, Reet Kask, Külvi Pruuli, Ragna Jõesaar ja Heli Noor. Viivi Maanso kaitses 1970. a kandidaadiväitekirja "Ortograafiaoskus ja selle seos lugemisoskusega 5.–8. klassis". Maanso ulatuslik ja väärtuslik meetoodikutegevus on aga edaspidi samuti kulgenud Pedagoogika Teadusliku Uurimise Instituudi ja Tallinna Pedagoogikaülikooli raames.

1967. a sai eesti keele meetodika aspirandiks Toom Õunapuu, kes hakkas eesti filoloogia üliõpilastele meetoodikat lugema 1970. a kevadsemestril. Järgmi-

sel aastal kaitses ta kandidaadiväitekirja teemal "Kontrolli ja enesekontrolli võimalustest eesti keele grammatika õpetamisel üldhariduslikus keskkoolis". Dotsendiks sai Õunapuu 1979, metoodika õpetamist jätkas 1983. aastani. Näitlikustamisalaste tööde eest on ta saanud rea auhindu (10, lk 159). 1971. a astus aspirantuuri Maia Rõigas (1994–2002 Madisso). Aastatel 1972–1974 oli metoodikaaspirantuuris Külvi Pruuli.

Kuni 1976. aastani loeti keelemetoodikat IV kursuse eesti filoloogidele mõlemal semestril, alates 1977. aastast kuni 1991. aastani III kursuse kevad- ja IV kursuse sügissemestril. Kursuse loengute ja seminaride kogumahut oli 60 tundi. Kursus lõppes arvestusega.

Kaugõppeüliõpilastele on aegade jooksul metoodikat õpetanud harilikult samad õppejõud, kes statsionaarsetele, erandiks oli 1962/1963. õa. Siis luges kaugõppijatele metoodikat vanemõpetaja Asta Veski. Kaugõppijate metoodikaloengud toimusid alates IV kursuse kevadsemestrini kuni V kursuse kevadsemestrini. Kursuse mahuks oli 60 tundi, loenguid ja seminare oli sellest 20 tundi. Lisandusid konsultatsioonid ja kontrolltööd. Kursus lõppes arvestusega.

Metoodika eriseminar

1974. aastast alates oli eesti keele eriharju õppekavas ka metoodika eriseminar, mille sisu aastati vaheldus. Eriseminar toimus V kursuse sügissemestril kaks tundi nädalas ja lõppes arvestusega. 1992. aastast alates on see valikaine. Seminar juhendas kuni 1983. aastani Toom Õunapuu. 1974. a kaitses kandidaadiväitekirja vanemõpetaja Maia Rõigas, töö teema oli "Eesti keele laseõpetuse individualiseeritud käsitlemine 7. klassis algoritmide baasil". 1983. a alustas ta metoodikakursuse lugemist ja eriseminarit juhendamist (dotsendina aastast 1984).

Eesti Vabariigi taassünniga uuenes oluliselt kogu ülikooli töö. Toimusid olulised struktuurilised ja sisulised muudatused: lõpetati kohustuslik töölesuunamine, kehtestati üleminekuplaanid ja uued õppeplaanid. Metoodikakursust hakati lõpetama eksamiga. 1991. a jõustus TÜ eesti filoloogia õppeplan, mis hakkas 1. septembrist toimima eri

kursustel erinevas ulatuses. IV kursusel jäi kehtima senine õppeplan mõningate muudatustega. Metoodikaloengute maht ei muutunud.

1993. a moodustati kateedrite asemel õppetoolid, asuti välja töötama pedagoogilis-metoodiliste ainete uut plaani, mis rakendus järk-järgult. 1993. a eesti filoloogia osakonna õppeplanis kehtestati õpetajakoolituse mahuks 40 õppenädalat, sellest kohustuslikud erialadidaktika kursused 10 õn, pedagoogika ja psühholoogia kursused 8 õn, koolipraktika 10 õn, valikained 10 õn ja lõputöö 2 õn.

Keeleõppemetoodika valdusse jäi neli õppenädalat: kummalgi semestril kümme nädalat kahe nädalatunniga keelemetoodikat ja samavõrd kirjandiõpetust, mis muudeti nüüd valikainest kohustuslikuks, seda luges Maia Rõigas (Madisso). 1,5 ainepunkti mahus oli õppekavas erialaõpikute ajalugu, mida lugesid Eduard Vääri ja Reet Vääri kuni 2000. aastani.

Metoodikute pere sai täiendust 1994. aastal: magistriõppesse astus Kersti Lepajõe.

Õpetajakoolituse kutseaasta

1995. a rakendus õpetajakoolituse kutseaasta. Selle õppeplan kinnitati ülikooli nõukogus 4.04.1995 ja kehtib tänaseni. Osavõtjatele on eeldustingimuseks vähemalt keskastme teadmised nii eesti keeles kui kirjanduses. Õpetajakoolituse maht on endiselt 40 ainepunkti. Metoodika ja tekstiõpetus on siin mõlemad kahe ainepunkti ulatuses. Eesti keele didaktika kursus lõpeb eksamiga, tekstiõpetus arvestusega. On võimalik omandada soome keele õpetaja lisaeriala.

Kaugõpe tegutseb aastast 1995 täienduskoollituskeskuse, 1996. aastast alates avatud ülikooli raames. Avatud ülikooli kursuste nimestik varieerub, töö toimub tsüklike kaupa.

1997. aastal kaitsesid magistratöid Külvi Pruuli ja Kersti Lepajõe, teemad vastavalt "Väljendusõpetus isiksuse arengu teenistuses" ja "Tekstiõpetuse võimalusi põhikoolis: protsesskirjutamine". Kersti Lepajõe astus samal aastal ka doktorantuuri, valides sealgi uurimisteenaks tekstiõpetuse.

Tegevõpetajad lülituvad ka metoodi-

kaurimisse: 2001. a kaitses magistratööd "Tekstiõpetusest põhikoolis: kirjandiõpetus ja alustekstidest lähtuv kirjutamine" Tartu Kommertsgümnaasiumi vanemõpetaja Astrid Aus.

Tänaseks on 2002. a rakendunud kõige uuem õppekava jõudnud kaheaastase õpetajakoolitusmagistratuuri.

Pedagoogiline praktika

Emakeeleõpetajate ettevalmistamisel on teoreetiliste teadmiste kõrval ikka oluliselt peetud ka praktilist tööd õpilastega. Didaktilis-metoodilises seminaris õppijatel oli kuulamistunde (grammatika, kirjanduse ja deklamatsiooni tunnid) algul 80 (EAA, f 2100, n 11, s 82: 7), 1924. aastast alates 50 (EAA, f 2100, n 11, s 82: 16) ja 1931. aastast 36 tundi (EAA, f 2100, n 11, s 83: 21).

1922. a keskkooliõpetajate kutseeksami kavades sätestati pedagoogilise praktika nõudena üks proovitund keele ja teine kirjanduse õpetamises (EAA, f 2100, n 11, s 82: 7). Koolipraktika toimus põhiliselt H. Treffneri Gümnaasiumis, vajadusel ka teistes Tartu koolides, juhendas J. V. Veski. 1939/1940. õa juhendas eesti filoloogide koolipraktikat õppeülesande korras Aleksander Vaigla, 1941. a Arnold Kask. 1940. aastatel kestis pedagoogiline praktika kaks nädalat. 1948. a alustas praktika juhendamist Gerda Laugaste. 1949. a pedagoogilise praktika programmis (EAA, f 5311, n 23, s 11: 1) öeldakse, et iga praktikant peab kuulama päevas vähemalt 2–3 tundi, kirjalikult analüüsima vähemalt 2–3 tundi, andma praktika ajal vähemalt 2–4 harjutustundi ja 1–2 eksamitundi. Praktikant oli kohustatud retsenseerima vähemalt üht koolis tarvitavat õpikut ja koostama ühe õpilase pedagoogilis-psühholoogilise karakteristikata. 1950. aastate õppeplaniga pikenes pedagoogilise praktika aeg nelja nädalani.

Koolipraktika pole kunagi olnud ainult praktikantide ning juhendajate hool ja mure. Näiteks 1951/1952. õa menetluspraktika aruandes märgitakse, et praktika juhendajaks oli vanemõpetaja G. Laugaste. Kateedri liikmeist külastas prof J. V. Veski praktikatunde kaks korda, vanemõpetaja P. Palmeos, aspirant E. Vääri ja vanemlaborant N. Raid – igaüks üks kord; dekaan dotsent E. Lau-

gaste viis korda (EAA, f 5311, n 62, s 18: 4, 5).

1950. ja 1960. aastatel oli prof Arnold Kase koormuses küllaltki suures ulatuses (kohati 45 tundi) ka praktika kontroll. Kateedri aruannetes rõhutatakse, et eesti keele kateedri juhatajal on olnud võimalus isiklikult kuulata kõikide IV kursuse üliõpilaste praktikatunde, võtta osa tundide arutelust ja viibida mõningatel üliõpilaste poolt koolides korraldatud üritustel.

1954. aastast alates juhendas soome-ugri eriharu praktikat Eduard Vääri. 1956. aastast alates oli praktikat kokku kaheksa nädalat: neli nädalat IV ja neli nädalat V kursusel. 1950. aastatel oli pedagoogiline praktika ka ajakirjanduses eriharus. Seda juhendas 1955–1957 Johan Peegel, 1957–1960 Aino Valmet, 1960/61. õa Enn Koit. Kaugõppes on praktika pikkuseks ikka olnud kaks nädalat ja praktika on alati toimunud viimasel kursusel.

Praktika programm ja pikkus

Statsionaarsete üliõpilaste praktika osatähtsust hakati aja jooksul ikka enam ja enam hindama: 1962/1963. õppeaastast kestis see terve semestri. 1964. aastal Eesti NSV MN Riikliku Kõrgema ja Keskerihariduse Komitee kinnitatud "Tartu Riikliku Ülikooli üliõpilaste pedagoogilise praktika juhendis" (Materjale pedagoogiliseks praktikaks 1965. Tartu Riiklik Ülikool) sõnastatakse pedagoogilise praktika ülesanded, vormid, organiseerimine, koolipoolsete juhendajate ülesanded. Antakse praktika programm, mis esitab praktikantide ülesanded üldisel tutvumisel koolitööga, õppe- ja kasvatustöös oma aine alal, klassivälises kasvatustöös. Sättestatakse praktikaaruandluse kord. Antakse detailsed juhised õppetunni vaatlemiseks ja analüüsimiseks, klassijuhataja töö planeerimiseks, klassi pedagoogilise karakteristikaga koostamise kava, õpilase pedagoogilise karakteristikaga koostamise kava ja praktika aruande skeem.

1965. aastast sai praktika pikkuseks 12 nädalat: neli nädalat IV kursuse talvel ja kaheksa nädalat V kursuse sügissemestril.

Alates 1965. aastast oli G. Laugaste ülesanne pedagoogilise praktika üldjuhendamine ajaloo-keeleteaduskonnas. Samast aastast alates kuni 1969.

aaastani juhendas eesti keele eriharu praktikat E. Koit, 1969–1971 Jaak Pebo, 1971. aastast Toom Õunapuu. Soome-ugri eriharu praktikat hakkas alates 1972. aastast juhendama Paul Alvre.

1972. a eesti keele kateedri programmikogumiku artiklis "Täiendus üldprogrammidele. Pedagoogiline praktika eesti filoloogia osakonna IV–V kursusele" (koostanud G. Laugaste) esitatakse praktikaeeseld nõuded ja eesti filoloogia praktikantide ainespetsiifilised ülesanded. Antakse praktikadokumentide loend (EAA, f 5311, n 62, s 80: 69–71).

1979/1980. õppeaastaks oli olemas pedagoogilise praktika uus programm, põhimõtteliselt sarnane 1964. a omaga, aga kontsentreeritum (EAA, f 5311, n 62, s 100). 1980. aastatel praktika tingimused ei muutunud, praktika pikkus oli endiselt 12 nädalat.

Eesti keele eriharu praktikat juhendas kuni 1982. aastani Toom Õunapuu, alates 1981. aastast Maia Rõigas (Madisso), 1982–1990 Külvi Pruuli, 1984–1986 Valve-Liivi Kingisepp, 1989–1990 Kersti Lepajõe. Soome-ugri keelte eriharu üliõpilaste praktika juhendamist jätkas Paul Alvre.

Üleminekuplaanid

1990. aastatel kehtisid üleminekuplaanid ja uued õppeplaanid, praktikas esialgu muutusi polnud. Õpetajakoolituse kutseasta rakendamisega 1995. a sai praktika pikkuseks kümme nädalat alates novembri viimasest nädalast. Esimesed neli nädalat töötatakse põhikooliga, alates viiendast nädalast lisanduvad gümnaasiumiklassid. Mõlemas kooliastmes kulub esimene nädal tutvumisele ja tundide kuulamisele, alates teisest nädalast annab praktikant kõik ühe klassi ainetunnid. Hindamisele kuulub ka klassijuhatajatöö.

Eesti keele ja soome-ugri keeleteaduse osakonnast tulnud praktikante juhendavad Maia Rõigas (Madisso), Kersti Lepajõe ja Maigi Vija. Praktika baaskoolideks on aegade jooksul olnud peaaegu kõik Tartu eestikeelsed koolid, aga ka suur osa Tallinna koole. Lisaks on praktikal olnud Rakveres, Elvas, Jõgeval, Nõos, Palamusel, Vaekülas, Obinit-sas, Põlvas, Tõrvas, Pärnus, Valgas, Põltsamaal, Vastse-Kuustes, Türi, Kaimis, Kadriinas, Paides, Ülenurmel, Põlgastes jm. Emakeeleõpetajate koolita-

jad on tänulikud arvukatele üldhariduskooli õpetajatele, kelle käe all on kulgenud eesti filoloogide pedagoogiline praktika.

Õppesisu ja metoodilise mõtte areng

Ettenähtud väheste tundide juures on metoodikakursus püüdnud pakkuda maksimaalset.

J. V. Veski juhendatud didaktilis-metoodilises seminaris osalejad pidid kirjutama referaadi, tutvuma oma ala koolikirjandusega, hindama viit-kuut õppearaamatut. Seminar arvestati, kui oli sooritatud teoreetiline eksam ja antud kaks õnnestunud eksamitundi.

Nädalatunde oli kaks, aga aastatel, kui üliõpilasi oli rohkem (alates 1926. a), toimus õppetöö mitme rühmaga. Referaate aitas algusaastatel hinnata ka Jaan Jõgever.

Emakeeleõpetuse metoodika programm, mille järgi õpetas Gerda Laugaste 1950. ja 1960. aastatel, sisaldas keeleõpetuse ülesandeid, kommunistliku kasvatust emakeeletunnis, programmide analüüsi, eri ainelõikude käsitlusviise, kontrollimetoodikat, aine jaotamist õppetundidesse, tunnitüüpe, tunnikonpekti koostamise põhimõtted, keeleõpetuse seost teiste õppeainetega, klassivälise töö organiseerimise põhimõtteid jne (1964. a loengukonpekt).

Dokumendis "Eesti keele programm 1972" (metoodikaosa koostajad Gerda Laugaste, Enn Koit ja Toom Õunapuu) ei ole enam kommunistlikku kasvatust, lisandunud on ülevaade eesti keele metoodika kujunemisest, programmõppe elemendid emakeeletunnis. Rõhutatakse klassi aktiveerimist keeleõpetuse, eriti süntaksi osa stiiliarenduse seisukohalt. Käsitletakse sagedasemaid murdejooni õpilaste keelepruugis, nende arvestamist foneetika ja morfoloogia õpetamisel. Detailsemalt on lahti kirjutatud grammatika eri lõikude käsitlus.

1980. ja 1990. aastatel on oluliselt muutunud üldhariduskooli keeleõpetuse enda sisu. Teisenenud on vältel käsitlemine, vaidlustama hakatakse astmevahelduse põhjaliku käsitluse vajadust, muuttüüpidele kulutatakse tunduvalt vähem aega, vaetakse nende esitamise süsteemi, sootumaks teine on lauseõpetus, õigekeelsus on läinud soovitus-

likumaks jne. Kogu õpetus on muutunud aina tekstikesksemaks. Tekstiõpetuse jaoks on olemas rida õpikuid ja õppematerjale. Põhjalikult õpetatakse ametlike tarbetekstide koostamist, tekstide variatiivsust ja struktureerimist. Lisandunud on meediaõpetus. Kõiges selles orienteerumist püüabki toetada emakeelemetoodika.

Uute teemadena on 1980. ja 1990. aastate metoodikaprogrammis veel emakeele omandamise psühholoogilised aspektid, teiste maade emakeeleõpetuse kogemused, töö lugemis- ja kirjutamishälvete piiril olevate lastega, emakeele puhtuse problemaatika, funktsionaalse lugemisoskuse õppe- ja kontrollivõimalused, refereerimisoskus, õppeteksti raskus ja selle kriteeriumid, tasemetööde süsteem, emakeeleolümpiaadid.

Metoodiline mõte on alati vaagitud deduktiivse ja induktiivse lähenemise vahekorra, õppetöö individualiseerimise võimalusi. Tehnika areng on muutnud näitlikustamise rõhuasetusi. Töö õpilasekesksuse nõudega on seotud aktiiv- ja probleemõppe võimaluste tutvustamine, rühmatöö (Maia Rõigas (Madisso) koostatud programm).

Välja on kujunenud õppekirjanduskomplektide juurde kuuluv metoodiliste juhendite (õpetajaraamatute) süsteem, mis on toeks nii õpetajatele kui ka õpetajate õpetajatele.

Suureks abiks on emakeelemetoodikutele olnud Toom Õunapuult 1992. a ilmunud "Eesti keele õpetamise metoodika. Käsiraamat emakeeleõpetajatele ja eesti filoloogია üliõpilastele". Uut ja värskendavat on pakkunud Martin Ehala artiklid ning metoodikakäsiraamat (1).

Diplomi- ja bakalaureusetööd

Aastatel 1956–2001 on kaitstud 70 emakeeleõpetusega seotud diplomi- ja bakalaureusetööd, juhendajad Gerda Laugaste, Enn Koit, Toom Õunapuu, Aino Valmet, Maia Rõigas (Madisso), Valve-Liivi Kingisepp, Jaak Peebo, Ellen Uuspõld, Reet Kasik, Tiiu Erelt, Kersti Lepajõe, Kaja Plado, Renate Pajusalu ja Karl Pajusalu.

Tööde sisuks on olnud kooliga seotud keelemeeste tegevus, ainelõikude käsitlemine koolis, eri liiki vigade ilmumine

mitut laadi õpilastöodes, õppematerjalide ja õpilastööde sõnavara, selle ulatus ja laad ning mõju õpilastele, släng, võõrmõjud, ainelõikude näitlikustamine, õpikute analüüs mitmest aspektist, õppekomplektide võrdlus, emakeeleolümpiaadid, terminoloogia, terminite omandatus, lugemisoskuse tasemeuuringud, kirjandiprobleemid, analoogiameetod keeleõpetuses, paralleelvormide rakendamine koolikirjanduses, grammatilise vormistiku kasutamine õpilastöodes, kõikvõimalikud ortograafia- ja interpunktsiooniprobleemid, keelevead ja nende ravi, murdemõjud, õpilaste iseseisev töö keeleõppimise eri osade puhul, töövihikute analüüs periooditi, välteõpetus, etteütluste liigid, sõnastusõpetuse problemaatika, refereerimisoskus, veahinnangud jm.

Õpetajakoolituse lõputööd

Õpetajakoolituse keeleõpetusalaseid lõputöid on juhendanud Maia Rõigas (Madisso), Kersti Lepajõe, Kaja Plado. Lõputööde temaatika on hõlmanud õppekirjanduse analüüsi, õpilaste võõrsõnatundmist, kommunikatiivsuse arendusvõtteid emakeeletunnis, murdeerisüste arvestamist kirjakeele õpetamisel, alustekstiga kirjandite eripära, meediaõpetust, õpetaja keelekasutust õppesituatsioonis, protsesskirjutamist, eesti ja ungari õpilaste fraseoloogiatundmise võrdlust, eesti ajaloo ja eesti kirjanduse integratsioonivõimalusi, emakeele ja muusikaõpetuse integratsioonivõimalusi psüühikahäiretega laste õpetamisel sarnatoorses põhikoolis. Keeleõpetusalaseid töid on kaitstud 30, paljud tulevased õpetajad valivad oma lõputöö teema ka pedagoogikast.

Kõige selle juures jääb esmatähtsaks ikka püüe saavutada, et meie õpilased oma keelt ning kultuuri austaksid, armastaksid ja hoiaksid.

Kirjandus ja allikad

1. Ehala, M., Veismann, T., Kiin, A., Aus, A. Noor keelekasutaja. Põhikooli vanema astme eesti keele metoodika ja õpetajaraamat. Tallinn, 2005.
2. Kampmann, M. Eesti keele õpe-wiis. Tallinn, 1918.
3. Kask, A. J. V. Veski tööst Tartu ülikoolis. – Emakeele Seltsi aastaraamat 19–23. Tallinn, 1975.
4. Koit, E. Süntaksi käsitlemine 8-klassilises koolis. Tartu Riiklik Ülikool, 1970.

5. Peebo, J. Eesti keele kateeder mõeldud veerandsajandil. TRÜ toimetised 259. Tõid eesti filoloogia alalt III. Tartu Riiklik Ülikool, 1970.

6. Rätsep, H. Professor Arnold Kask õppejõuna ja teadlasena. – Emakeele Seltsi aastaraamat 28, 1982. Läänemeresoome keeltest. Tallinn, 1984.

7. Rätsep, H. 175 aastat eesti keele õpetamist Tartu Ülikoolis. Tartu Ülikooli ajaloo küsimusi VII (TRÜ ajaloo komisjoni materjalid). Tartu Riiklik Ülikool, 1979.

8. Valmis, A. Emakeeleõpetuse struktuuri kujunemine ja areng Eestis alates XVII sajandi II poolest kuni 1919. a. Tallinn, 1986.

9. Õunapuu, T. Eesti keele õpetamise metoodika. Käsiraamat emakeeleõpetajatele ja eesti filoloogia üliõpilastele. Tallinn, 1992.

10. Õunapuu, T. Jooni eesti keele õpetamise metoodika ajaloost Tartu Ülikoolis. – Filoloogiateadused Tartu Ülikoolis (Konverentsi teesid – 15. dets 1982). Tartu, 1982.

EAA, f 2100, n 2, s 304. Kask, Arnold.

EAA, f 2100, n 2, s 1391 a. Veski, Johannes Voldemar.

EAA, f 2100, n 4, s 222. Tervitused Tartu Ülikoolile tema avamise puhul 1. dets 1919.

EAA, f 2100, n 5, s 27.

Haridusministeeriumi kirjavahetus keskkooliõpetajate ettevalmistuse kohta.

EAA, f 2100, n 11, s 82–87. Didaktilis-metoodilise seminari protokollid.

EAA, f 5311, n 23, s 11, 51, 98.

Pedagoogika ja metoodika kateeder 1944–1980/81.

EAA, f 5311, n 62, s 1–143. Eesti keele kateeder 1944–1997.

EAA, f 5311, n 63, s 31. Eesti kirjanduse ja rahvaluule kateeder 1953/54.